

Transcript Nederlandse versie Beb & Bob | Collateral Damage

[00:00:00] Verhalenpodium, Verhalenpodium, Verhalenpodium,
Verhalenpodium en The Other West Coast, The Other West Coast, The Other
[00:00:10] West Coast Productions

Hallo, ik ben Lisa en ik ben [00:00:20] Nederlands. En ik ben Kristen. Ik ben geboren in Amerika, maar woon sinds 2021 in Nederland. [00:00:30] Het verhaal van mijn oma uit de Tweede Wereldoorlog... en het verhaal van mijn opa kruisen zich op een wonderlijke manier. Luister naar de podcast [00:00:40] Beb & Bob | Collateral Damage

Kristen Hayford en [00:00:50] ik ontmoetten elkaar toen ik haar voor Gemeente Den Haag interviewde over haar inburgeringstraject.[00:01:00]

Mijn excuses dat ik Nederlands spreek. Ik ben wel geslaagd voor mijn [00:01:10] cultuurexamen, maar helaas niet voor mijn integratie taalexamen. Nederlands is een erg moeilijk taal. Lisa helpt me bij deze podcast. [00:01:20] Soms praat ik Engels.

Als het te veel voor je wordt of als je denkt ik kan het niet goed volgen, er is ook een [00:01:30] Amerikaanse versie.

Yeah if you can't handle my broken Dutch, you can go and check out our American version.

En we hebben een transcript [00:01:40] van deze Nederlandse versie... wat je kunt lezen op bebbob.nl.

[00:01:50] Tijdens dat interview gingen we eigenlijk praten... Toch Kristen, over de Tweede Wereldoorlog en jij verbaasde je erover dat je al die sporen kon [00:02:00] zien van de bunkers in de duinen waar je vlakbij woont en de struikelstenen voor de huizen waar Joodse mensen zijn weggehaald [00:02:10]

Wat ik leuk vond was dat je mij eigenlijk wees op die vijf jaar parlementair archief die ontbreekt op het Binnenhof. Natuurlijk [00:02:20] jouw interesse als politicoloog En die vijf jaar was die periode dat Nederland bezet was door de nazis en dat onze koningin en de regering in Engeland [00:02:30] zaten.

Ja het was heel interessant voor mij, omdat ja, in de US, we hebben alleen 250 [00:02:40] jaren, terwijl Nederland is zo oud en het is...

Nieuwsgierig dat alleen vijf jaar is van de [00:02:50] oorlog.

Ik was benieuwd naar de tweede wereld. [00:03:00] Ik was benieuwd naar de Tweede Wereldoorlog in Nederland. Mijn opa [00:03:10] Bob Burton had voor de Amerikaanse luchtmacht over Europa gevlogen.

In onze familie was het een bekend verhaal [00:03:20] dat het huis van mijn oma in Rotterdam is gebombardeerd. Mijn oma heette Beb van de Belt en later Beb van der Schalk.

[00:03:30] Als kind herinner ik me vooral de grappende manier waarop mijn oma en haar zusje erover praten. Dat zus Joh het huis op haar pantoffels was ontvlucht, dat was toch geen [00:03:40] gezicht. En wie had nou precies wat meegenomen uit het huis, vlak voordat het tot de grond toe zou afbranden.[00:03:50]

Ik heb wel met mijn oma erover kunnen praten. En dat begon eigenlijk een beetje tijdens mijn studie [00:04:00] geschiedenis. Ik deed een vak oral history. Waarbij je dus onderzoekt van... Hoe kun je persoonlijke getuigenissen gebruiken [00:04:10] om geschiedenis te schrijven. En toen heb ik mijn oma, oma Beb, geïnterviewd in 1999.

En dat moest gaan over haar lagere [00:04:20] schooltijd. En als ik naar haar rapporten vraag, dan benoemt ze dat die allemaal zijn verbrand:

U had waarschijnlijk goede rapporten altijd. Stonden daar dan [00:04:30] cijfers op? Ja, cijfers. Maar ook voor vlijt en nijver en... Ja vlijt en gedrag en [00:04:40] verzuimde schooltijden.

Dat lijkt dan een hoog cijfer maar dan... Ja, ik heb ze niet meer. Nee, dat is natuurlijk... Ja, verbrand. [00:04:50] Ik krijg nog steeds een beetje pijn als ik dit terughoor. Dat ik zo voel het ongemak. Ik was [00:05:00] weliswaar twintig jaar. Op dat moment weet ik wel van, oh ja, oma's huis is gebombardeerd en dat was in Rotterdam.

Maar ik denk [00:05:10] gewoon aan het Duitse bombardement van mei 1940, waarmee de bezetting van Nederland begon. Ja, dat is misschien waarom ik nooit [00:05:20] met mijn opa over zijn tijd bij de luchtmacht heb gepraat

Wanneer hij overleed ik was in de universiteit [00:05:30] en ik was alleen 19. Ja. Ja, wanneer hij overleed.

Want als kind heb je hem wel veel gezien?

Ja, we hebben [00:05:40] bijna elke week op mijn opa en oma thuis. En het was zo lief. Hij was in computers en [00:05:50] video games. Video games, oké Nieuwe technologie. Hij gaf mij een foto van hemzelf als piloot. [00:06:00] Hij had er een onderzetter van gemaakt met een CD-hoesje erom. Oké inventief. Ja, en ook [00:06:10] in Den Haag ligt deze weer op mijn bureau.

Als een herinnering voor mij. Ja. En intentional denk ik, van hem. Hij wilde me herinneren wat hij [00:06:20] deed. Kijk Kristen, er is hier een verhaal te vertellen over mij als piloot. Ja. Ja. Mijn oma is 95 geworden. [00:06:30] Dus ik heb langer van haar kunnen genieten. Ja, lang leven. Ja. En als kind logeerde ik bij haar en dan maakten we samen berenkleertjes [00:06:40] en ook als student kwam ik graag bij haar want dan kreeg ik tenminste goed eten ik ging vaak naar haar toe. Alleen het praten over moeilijke dingen ging niet [00:06:50] gelijk goed zoals al blijkt uit dat fragment van net.

Toen ik na mijn studie een journalistieke opdracht kreeg. Dat moest gaan [00:07:00] over het bombardement van 1940 op Rotterdam. Toen dacht ik aan mijn oma van... Oké dat is een persoonlijk verhaal wat ik daarvoor [00:07:10] kan ophalen. Toen belde ik haar, maar ze bleef maar praten over 31 maart 1943. En ik dacht van ja, sorry oma maar dit is [00:07:20] het verkeerde bombardement.

En ik ging gewoon weer verder. Ja. Toch ook wel echt pijnlijk, vooral met de kennis van nu. Want nu weet ik dat het om een [00:07:30] vergissingsbombardement door de geallieerden gaat. En dit bombardement van 31 maart 1943 op Rotterdam-Delfshaven wordt nu [00:07:40] ook het vergeten bombardement op Rotterdam genoemd.

Ik heb nooit gehoord over deze collateral damage door de [00:07:50] geallieerden.

Nee, ik bedoel, een beetje in school, maar... Het wordt misschien genoemd als woord, maar je hebt niet echt een idee wat het kan [00:08:00] zijn. Alleen ja, je leert van de heroes, de Amerikaanse heroes, en ja, dat is [00:08:10] het grote verhaal.

Mijn oma zou deze gebeurtenis nooit vergeten dit bombardement. Juist toen [00:08:20] ze ging dementeren zat het heel erg voor in haar hoofd. We gingen samen fotoboeken kijken en we schreven haar levensverhaal op.

[00:08:30] Ja, dat ging ook gewoon voor een groot deel hierover. Toen ben ik op een gegeven moment gaan uitpluizen van... Ja waar was ze eigenlijk die dag? En hoe zag haar dag eruit, die 31 [00:08:40] maart 1943? En toen... Heb ik daar een soort familie uitje van gemaakt. Zijn we met elkaar haar route gaan volgen van die [00:08:50] dag. Dus deels lopend en deels met de tram.

En toen eigenlijk naderhand dacht ik, ja wat mooi. Het laat echt iets zien over het leven in die tijd en [00:09:00] wat mensen deden En mijn oma fietste eigenlijk altijd alles, dus toen ben ik samen met Museum Rotterdam mijn oma's route van die [00:09:10] dag als fietstour gaan aanbieden. En door de week doe ik dat voor schoolklassen en in het weekend voor volwassenen.

En jij vroeg mij [00:09:20] mee op jouw fietstour in Rotterdam. Ja, nadat ik merkte dat je ook wel geïnteresseerd was in de oorlog. Ja, ik vond het mooi dat jij [00:09:30] dit voor jouw oma deed. Ik nam de foto van mijn opa van mijn bureau, die hij als onderzetter had [00:09:40] gegeven. Heel Amerikaans. Ja. Opa Bob. Opa Bob in zijn outfit als gevechtspiloot.

Maar de tour was in het Nederlands en ik had niet [00:09:50] begrepen dat het een geallieerd bombardement was. Het was ongemakkelijk, net nu jij en ik [00:10:00] vrienden werden. Ja, het was zeker ongemakkelijk. En ik wist ook niet zo goed wat ik ermee moest. Eerlijk [00:10:10] gezegd ik wist niet eens waren het nou de Britten of de Amerikanen?

Dus ik had ook niet gelijk een antwoord. Voor jou. En ik was zo druk geweest om mijn oma's verhaal te [00:10:20] reconstrueren. Dat ik het er bijna niet bij kon hebben. Zo van, oh oké ja, ik heb daar nooit zo over nagedacht. En ik wilde ook niet dat jij je ongemakkelijk zou voelen. [00:10:30] Maar ja, we vroegen ons allebei wel af.

Was je opa daar op die dag dat mijn oma alles verloor

[00:10:40] Ik wilde het weten. Dit verhaal moet worden verteld. Slachtoffers van collateral damage kregen door jou één [00:10:50] gezicht. In Amerika kennen we deze verhalen niet. Voor mijzelf wilde ik weten wat mijn opa hier deed tijdens de oorlog. [00:11:00] Ik ging... Op de onderzoek uit.

Ja, ik vond het echt mooi dat je dat deed. Maar ik vroeg me ook wel af... wat zou dat voor onze vriendschap betekenen... als [00:11:10] blijkt dat hij daarbij betrokken was. En ja, ik moest dus ineens gaan nadenken over die mannen die dat bombardement hadden uitgevoerd. En [00:11:20] ook de Amerikanen. Wij denken hier over de Amerikanen als onze bevrijders. En zeker in deze tijd dat het niet meer zo vanzelfsprekend is dat de Verenigde [00:11:30] Staten ons komen redden.

Vroeg ik me ook wel af, ja moeten we dan wel een beetje gaan morrelen aan dat beeld van onze bevrijders uit de Tweede Wereldoorlog [00:11:40]

Ja, ik begon met mijn familie te bevragen. Sommigen hadden het er moeilijk mee. Ja, dus jouw familie was ook niet gelijk enthousiast. Ja, [00:11:50] de legacy van mijn opa en de andere men is heel sensitief.

Had je dat zelf dan eigenlijk niet? Ja, voor mij is [00:12:00] het... Ja, ik woon in Nederland nu en ik wilde weten wat mijn opa deed in de oorlog. Ja, ik [00:12:10] begon met mijn familie. Ze hebben zijn brieven. Ja, wat cool. Hij met zijn moeder tijdens de oorlog. We hebben [00:12:20] bijna veertig brieven. Oké veertig brieven tussen zijn moeder en hem.

Precies. En mijn neef hij helpt me mee [00:12:30] bij, hoe zeg je, scan? Scanning? It's the same we. Scanning? Yeah, we stole this word from you. Wonderful. Hij scant... [00:12:40] Dus jouw neef ging ze inscannen voor je? Ja voor mij zo ik kan lezen in Nederland. En ja, ik lees alle [00:12:50] brieven. Ja, en je ging nog verder, hè? Want je... Ik kan me verschillende koffiedates herinneren... dat je weer met een grote stapel boeken aan kwam zetten. Je had ook [00:13:00] logboeken gevonden. Ja, dat ook. En ja, eigenlijk heb je mij gewoon enthousiast gemaakt om het te gaan uitzoeken. En ook toen je met het idee [00:13:10] kwam om er een podcast over te maken. Ja. Maar met je familie daarover praten was best wel ingewikkeld voor jou, voelde ik wel. [00:13:20]

Ja het was heel moeilijk voor mij. Maar ik denk dat het heel belangrijk is. History that is dying. Ja. Ja Misschien staan we nu op een [00:13:30] keerpunt of voelen we er veranderen dingen en wil je juist ook weten wat er toen is gebeurd. Misschien de legacy niet kapot maken, maar [00:13:40] wel gewoon meer weten over...

Ook misschien wat er mis is gegaan. Ja, denk ik ook in oorlog voor de U.S. [00:13:50] Altijd spreekt ons de hero en de zwart en wit. Niet de grijs. [00:14:00] En dit is heel grijs dit verhaal. Zeker. Het is belangrijk. Ik besloot dat [00:14:10] dit verhaal verteld moest worden. De Nederlanders en Amerikanen

kunnen ervan leren. Daarom is het belangrijk dat we [00:14:20] één versie van ons verhaal in het Engels en in het Nederlands hebben.

En misschien kunnen we elkaar dan beter begrijpen in mijn nieuwe land.
[00:14:30] Ik ging door met het lezen van de brieven en het delen met Lisa.

“Dear Mother, here it is. The beginning of the end of a [00:14:40] 10-year-old dream of mine. I don't know how it's going to end though, maybe with a commission or maybe tomorrow when I take that flight physical examination. [00:14:50] Anyway, it is great to be a cadet, even if for only a few days, instead of being addressed as hey soldier or something to that effect. [00:15:00] It is Mr. Burton this or Mr. Burton that. Oh boy! And how I like these cadet uniforms with white gloves too for parading. [00:15:10] The mess is tops also, with regular plates to eat off of and everything.

Echt bijzonder dat hij op deze manier met zijn moeder [00:15:20] schreef. Eigenlijk heel vriendschappelijk en casual. Ja. Maar ik vind het in ieder geval echt mooi ook hoe enthousiast hij is. Ook over zijn [00:15:30] uniform en de witte handschoenen en het eten. Echt een jongen nog. Ja, superlief. Dat zou natuurlijk daarna wel anders worden.

Oh ja, opa [00:15:40] Bob wist toen nog niet wat hem allemaal te wachten stond. Mijn familie heeft één brief van de moeder [00:15:50] en zij adres mijn opa's. Hi sweet, how's the war? It's looking pretty good from over here. Oh wauw Ja, [00:16:00] het was heel lief. Heel lief, ja. Ze probeerde echt de moeder erin te houden zo klinkt het.

De familie van [00:16:10] mijn opa komt uit Californië. Mijn opa groeide daar op in een nomadisch gezin. Waar werk was, gingen [00:16:20] ze heen. Zelf verkocht hij als jongen kranten op de stranden in Newport Beach. De oorlog bracht werk. Opa Bob meldde [00:16:30] zich aan voor de luchtmacht na Pearl Harbor. Op 7 december 1941 voerde Japan een [00:16:40] aanval uit op de Amerikaanse basis in Hawaï.

Voor de Verenigde Staten was dit een keerpunt in de oorlog [00:16:50] The United States of America was suddenly and deliberately attacked. I have directed that all measures be taken for our [00:17:00] defense. Always will our whole nation remember the character of the onslaught against us.[00:17:10]

Opa koos voor de luchtmacht. Vliegen [00:17:20] was een jongensdroom.

“Right now, the greatest mass mobilization in the history of the world is taken place. Men from cities, towns, farms, married men and single men, brothers, sweethearts, husbands, fathers and sons, businessmen and workers from the factories, and students from colleges and high schools all over America. They're mobilizing, joining up. And this war we're fighting today and tomorrow and the next day until we win, is a war of the air. The whole world knows that.”

In Amerika werden dit soort commercials [00:18:00] vertoond voordat een film begon in de bioscopen. Een soort reclame eigenlijk. In Nederland hadden we wel het Polygoonjournaal Volgens mij [00:18:10] was dat ook in de bioscoop. En de nazi's gebruikten dat ook voor propaganda.

Om meer te leren [00:18:20] over de Amerikaanse luchtmacht gingen we langs bij Wouter Hagemeijer, Kristen en ik.

Wouter is een veteraan en militair historicus en ik ken hem [00:18:30] van Museum Rotterdam, hij is ook gids.

Verbazingwekkend vind ik het eigenlijk dat ze komen, weliswaar je wordt opgeroepen voor dienstplicht, maar [00:18:40] goed, het merendeel komt en zet zich dus in voor bevrijding of voor ... Weliswaar in dienst van Amerika, arsenal of democracy, een [00:18:50] veilige wereld en four freedoms van Roosevelt.

Met alles wat je daarbij kan zeggen. Maar dat ze dat doen. Voor een deel als je kijkt naar de vliegers [00:19:00] van een bommenwerper of van een jachtvliegtuig. In een groot aantal gevallen als ik de verhalen lees is dat het uitkomen van de jongensdroom, want je moet jezelf voorstellen die [00:19:10] jongens die zijn dus na de Eerste Wereldoorlog geboren, net of net in de Eerste Wereldoorlog dan is het begin van het vliegtuigtijdperk.

Luchtshows trokken natuurlijk, die [00:19:20] mannen die op vleugels stonden en acrobatentoeren. Dat wil ik ook. En nou kan ik het. En de overheid betaalt er nog voor. [00:19:30] Daarom zijn ze ook zo jong. Jongensdroom, zucht naar avontuur. En kijk eens, ik ben toch wel bijzonder.

I learnt that the allies didn't just bomb Germany [00:19:40], they also bombed occupied areas in France, Belgium and The Netherlands. They targeted ports, airports, train tracks, and fuel depots. This was [00:19:50] to weaken the Nazi's. The British and Americans launched their missions from bases in England... Wouter talked about the differences between the British and American air forces. [00:20:00] The Americans arrived in England at a time that the British had been fighting in the war for some time.

Dus er komen ineens weldoorvoede, [00:20:10] deels knappe mannen in mooie uniformen... ...met veel geld in Engelse dorpjes en Engelse steden... Dat zorgt voor hier en daar verbroedering, laat ik het maar zo zeggen. Het zorgde ook voor [00:20:20] spanning, deels omdat Engelse autoriteiten vonden, ja, ze zijn te rijk. Zoals een van de flauwe opmerkingen de [00:20:30] Engelsen zeiden, the Americans are overpaid, oversexed and over here.

En dan de Amerikanen zeiden wel, the English are underpaid, undersexed and under [00:20:40] Eisenhower.

Op 31 maart 1943 vertrokken de Amerikanen bij daglicht in 102 [00:20:50] bommenwerpers vanuit Engeland. Ze hadden scheepswerven in de havens van Schiedam als doel die in handen waren van de nazi-bezetter. [00:21:00] Mogelijk bouwden ze daar onderzeeërs.

De Amerikanen kregen te maken met slechte weersomstandigheden en nazi-afweergeschut. [00:21:10]

The route they took zigzagged across the Northsea. 25 Americans died over the sea. Due to bad weather two thirds of the planes decided to return to England. [00:21:20] One of the planes was so damaged that it crashed over England. Another American died in the crash.[00:21:30] 33 bombers did continue to occupied Holland. They thought they recognized the target in Schiedam. I was able to see the route as it happened that day and it made me kind of emotional. Wow, this all really happened. And so much went wrong. It was a truly awful day, for everyone involved.

Een derde van de bommenwerpers [00:21:50] vloog door. ...met eerst tien dodelijke slachtoffers in Schiedam als gevolg. Zestien vliegtuigen gingen nog verder. De voorste [00:22:00] zag de havens naast Rotterdam Marconiplein... In de arbeiderswijk Delfshaven aan voor hun doel. Kort voor half twee wierpen deze [00:22:10] bommenwerpers 96 1000-ponders af.

40 seconden later zouden deze bommen allemaal inslaan. Daardoor zouden uiteindelijk [00:22:20] 453 Rotterdammers omkomen... 16.500 mensen raakten dakloos. Een van die mensen was mijn oma Beb. Een vreselijk [00:22:30] ongeluk voor al deze slachtoffers. En voor mijn oma de meest indrukwekkende gebeurtenis uit haar lange leven.[00:22:40]

Op die 31 maart 1943 was haar zusje alleen thuisgebleven omdat ze ziek was. Hun moeder ging [00:22:50] op bezoek bij een van haar drie zussen. Zij woonde op Rotterdam-Zuid. Hun vader was naar zijn werk in de

voedselbonnen-distributie. Net als voor opa Bob [00:23:00] bracht de oorlog ook in Nederland banen. Het instorten van de beurzen in 1929 had ook hier de grote depressie ingeluid.[00:23:10]

De vader van mijn oma was zeven jaar zonder werk geweest en kon door de oorlog eindelijk weer aan de slag. Mijn oma kon als onderwijzeres steeds [00:23:20] vaker invallen op lagere scholen. Voor leraren die door de oorlog een zwakke gezondheid hadden of voor Joodse onderwijzers die moesten onderduiken [00:23:30] of waren afgevoerd.

Via mijn oma's salarisstroken kon ik achterhalen dat ze tijdens de oorlog op wel 25 verschillende scholen les [00:23:40] gaf. Op die 31 maart stond zij op een school in het centrum van Rotterdam. Om kwart over één ging het luchtalarm. Maar mijn oma [00:23:50] besloot haar lesprogramma voor die dag gewoon af te maken.[00:24:00]

Dit is een opname door een geheime radiozender in Rotterdam. Geluidsstudio SiGro.[00:24:10]

Iemand die daar aan het werk was stak zijn microfoon uit het raam toen hij het luchtalarm hoorde. [00:24:20] De studio was op tien minuten fietsen van mijn oma's buurt. Ongeveer even ver als de school waar mijn oma op dat moment voor de klas stond. [00:24:30] Dit is wat mijn oma en ik in haar levensboek opschrijven. Over wat daarna gebeurde.

Ik hoop dat je dat nooit mee [00:24:40] hoeft te maken. Een mens maakt wat mee, niet alleen leuke dingen. Ik stond voor de klas toen ik de bommen hoorde. Je dacht wel, waar zou dat vallen? [00:24:50] Maar ik heb gewacht tot de school uitging. Ik ging op de fiets naar huis. Toen ik er bijna was, kwamen de flarden papier me tegemoet...

[00:25:00] Heel verwarrend allemaal, je weet niet wat je doet. Ik liep naar ons huis, dat toen nog niet brandde. Voorbij de hoek stond wel alles in brand. [00:25:10] Onze ramen en een deel van de deur waren eruit geblazen, maar het lips slot zat er nog in. Ik ben gewoon naar binnen gegaan met de sleutel en heb [00:25:20] twee zondagse jurken voor Joh en mij meegenomen en wat dekens.

Ik legde alles over mijn stuur en ben zo naar tante Lena gefietst. [00:25:30] Daar trof ik later pa en moe. Het bleek dat we alle drie nog langs huis waren geweest, maar we waren elkaar net misgelopen. [00:25:40] Jo was ziek thuis toen de bommen vielen. We wisten niet waar ze was. We hebben de nacht bij tante Lena doorgebracht zonder te [00:25:50] weten hoe het met haar ging.

Pas de volgende ochtend hoorden we via de vader van Arie, die telefoon had, waar iedereen was. [00:26:00] Joh bleek naar de onderburen te zijn gegaan, op haar pantoffels! Met hen ging ze mee naar kennisjes ergens tussen Rotterdam en Schiedam. [00:26:10] En Joh heeft of daar geslapen of is doorgelopen naar de ouders van Arie in Schiedam.

Dat weet ik niet meer. Ik kreeg van de buurvrouw van tante Lena die [00:26:20] groene kan met druiven. Dan kon ik in ieder geval melk halen. Je was niet alleen je huis, maar ook je hele netwerk kwijt. Voor mijn [00:26:30] ouders was het het ergst. Zij waren altijd zo zuinig geweest op hun spullen en nu was alles weg. Ik miste vooral schoolspullen.[00:26:40]

Ja, dit schreef ik dus samen met mijn oma nadat ik met haar ging praten om haar levensboek te maken. En [00:26:50] ze heeft het dus over Tante Lena en dat was een van de drie zussen van mijn oma's moeder. En tante Lena woonde samen met mijn [00:27:00] oma's oma op een etage. En ze hadden afgesproken met het gezin als er iets zou gebeuren dan zouden ze naar hen toe gaan.

Arie komt ook terug in de [00:27:10] tekst en dat was toen mijn oma's verkering. Haar grote liefde met wie ze later is getrouwd. Ja. Heel opvallend, de [00:27:20] zus van mijn oma, Joh, heeft eigenlijk nooit gepraat over wat ze die dag en die nacht heeft meegemaakt. Dus daarom zijn er nog steeds veel vragen waar we het antwoord nooit op [00:27:30] zullen weten.

Wat angstig voor je familie! Ja, ze was echt kwijt die nacht. En ja, dat lijkt me verschrikkelijk. Ik denk ook niet [00:27:40] dat ze veel geslapen zullen hebben, maar... Mijn oma heeft daar nooit veel over verteld of over gevoelens die ze toen had. Bij [00:27:50] het 80-jarig jubileum van het vergeten bombardement deed ik samen met Wouter een presentatie in Museum Rotterdam.

Na afloop werd ik aangesproken door een oudere [00:28:00] dame, mevrouw Wapenaar, die zei dat ze het bombardement als zesjarige had meegemaakt. Ze vertelde over het gegil van haar brandende buurvrouw [00:28:10] dat zij nog steeds hoorde in haar slaap. Ik was enorm geraakt en we besloten samen, Kristen en ik, om deze mevrouw te gaan interviewen bij haar [00:28:20] thuis.

Zij kon nog heel helder vertellen en dat was extra bijzonder omdat we een aantal dagen later hoorden dat ze was overleden kort na het [00:28:30] interview. Haar zoon stuurde een berichtje, ook dat hij het zo onwerkelijk zelf ook vond hoe helder ze nog had kunnen vertellen aan ons over haar ervaringen [00:28:40] en dat ze er nu ineens niet meer was.

Maar wel ook hoe belangrijk het voor ze was dat nu dit verhaal doorgegeven kon worden. Wat [00:28:50] bijzonder voor ons. Zeker, ja. Zeker.

En kunt u zich nog het geluid herinneren? Oh, dat is echt [00:29:00] verschrikkelijk. Ja, dat hoor ik nog. Ja? Bij wijze van spreken, ja, ja. Want die kwamen eigenlijk [00:29:10] heel zachtjes aan. En dan in één keer...

En de [00:29:20] stenen die vielen naar beneden uit het huis. Die heb je zo veel op je hoofd gekregen. Mijn broertje en ik. [00:29:30] Mijn moeder. Ze had die geloof ik wel een hoedje opgezet. Maar dat maakte niet zoveel uit. En daar stonden wij dus. [00:29:40] Dus er kwam ook van alles naar beneden. Ja. Op jullie? Ja. Hoe hoog zaten we. We zaten begane grond.

En op één [00:29:50] hoog was ook een gezin. Daar was alleen de vrouw thuis. En op twee hoog die mensen waren er niet.[00:30:00]

En hoorde u meerdere bommen vallen? Ja. Ja, dus dat ging achter [00:30:10] elkaar door. Achter elkaar ja. Maar het aanvliegen van die bommen, dat bepaalde bromgeluid, steeds zwaarder worden [00:30:20] gekreun van dat toestel. Ja. Daarvoor kruip je natuurlijk sowieso al [00:30:30] weg. Ja. Maar eigenlijk was er geen plek om weg te kruipen hooguit achter een jas.[00:30:40]

Mevrouw Wapenaar vertelde hoe ze als meisje van zes samen met haar babybroertje op de stoep werd gezet. Meer en meer kinderen [00:30:50] werden aan haar toevertrouwd. Terwijl ouders probeerden uit huis te redden wat er te redden viel. Voordat het in vlammen op zou gaan. Mevrouw Wapenaar heeft toen [00:31:00] verschrikkelijke dingen gezien en gehoord.

Waaronder een buurvrouw die haar brandende etage niet kon ontvluchten. Ja, wat me [00:31:10] verder opviel was dat mevrouw Wapenaar ook echt vertelde van het luchtalarm wat elke maand wordt getest. En dat ze daar zo bang voor bleef of in paniek [00:31:20] raakte. En dat dat eigenlijk was hoe haar man erachter kwam dat ze dit had meegemaakt.

Dus pas veel later in hun huwelijk is ze daar over gaan praten. [00:31:30] Oud en nieuw vond ze ook heel onprettig Het vuurwerk... Ja, van mijn eigen oma weet ik [00:31:40] vooral dat ze met beelden op het journaal van bombardementen ergens anders op de wereld dat ze daar [00:31:50] echt van slag kon zijn.

Na haar dood bleek mijn [00:32:00] oma alles te hebben verzameld van het vergeten bombardement. Ze knipte krantenartikelen uit, dat deed ze ook voor

ons als kleinkinderen en dan stuurde ze het op als ze [00:32:10] dacht dat het interessant voor ons was. Maar dit dossiertje over het vergissingsbombardement door de Amerikanen had ze voor zichzelf gehouden.

Het [00:32:20] kwam dus pas na haar dood boven tafel. Mijn tante heeft het gevonden en stuurde het naar mij op toen ze hoorde dat we bezig waren met deze podcast. [00:32:30] En tussen die knipsels zat een artikel uit maart 1993. En in het artikel wordt verwezen [00:32:40] naar een reportage van Cees van der Wel over het vergeten bombardement Uitgezonden op 23 maart 1993 in het programma [00:32:50] Avro Televizier.

In de reportage komt een mevrouw aan het woord die verschillende familieleden had verloren als gevolg van het vergeten bombardement. [00:33:00]

Vader, nou hebben de Amerikanen die hebben mijn moeder doodgegooid. En toen zei mijn vader, dat mag ik niet zeggen meisje. Na de hand was ik vreselijk opstandig toen het [00:33:10] tot me door ging dringen. Dat je denkt, de bevrijders die hebben dat gedaan. Maar ik heb van mijn vader nooit geen verwijt gehoord [00:33:20] eigenlijk. Dat de navigator van het vergeten bombardement berouw toont, is heel belangrijk voor deze mevrouw Ik ben [00:33:30] nou zo blij dat u verteld hebt aan mij dat u die man gesproken heeft en dat die het er ook nog moeilijk mee heeft.

Die Amerikaan? Ja. [00:33:40] Is dat troost voor u? Ja.

In this documentary American [00:33:50] navigator Parley Madsen heard two days after the bombing that they had flattened a residential area. He said that it made him sick, really [00:34:00] sick. Especially since he knew what they already had endured in Rotterdam. He still thinks about it often. And he never forgave himself for the mistake. [00:34:10]

Het was heftig voor mij om deze [00:34:20] reportage te zien en deze mevrouw te horen over haar verlies. Dit is wat Wouter ons vertelde over de collateral damage [00:34:30] van 31 maart 1943.

Het is altijd een afweging tussen militaire noodzaak en humanitaire overweging. Is het [00:34:40] militair voordeel wat je haalt dusdanig noodzakelijk en groot dat dat het risico of daadwerkelijk ook bijkomende schade, collateral [00:34:50] damage, en dus burgerslachtoffers rechtvaardigt.

Dat is een heel lastige afweging. Als bombardement, technisch gesproken is het een vrij [00:35:00] precies bombardement. Als je die foto's ziet waar je die

inslagen ziet, ja dat is voor die tijd redelijk compact. Heeft te maken met de methode die ze gebruikt hebben. Alleen ja, het [00:35:10] ligt 4,5 kilometer, 5 kilometer ten oosten van het doel.

En is een woonwijk. Dus in die zin is het mislukt, want het doel wat je wilde raken [00:35:20] heeft nauwelijks of geen schade gehad. En het is ook ja daardoor mislukt omdat het gewoon schade toebrengt die ...niks [00:35:30] toevoegt aan het doel namelijk het verminderen van het Duitse oorlogspotentieel.

Ja, een mislukt bombardement dus.[00:35:40] Met grote gevolgen en weinig erkenning voor de slachtoffers. Pas in 1993 kwam er een monument in de wijk. Vijftig jaar na dato.[00:35:50]

[00:36:00] I wanted to know what my grandfather was doing that day. Here is a letter I found. Dear mother, it seems to me it is about time I let you know where I am and what I'm [00:36:10] doing. I am now in the middle of the Atlantic, as you probably think by now. Springfield, Massachusetts is still part of the US, and a very nice part, I might say.[00:36:20] Baldrige, Buss and a few other friends are here with me. We're in a fighter squadron flying P47's. I don't know how long we will be here.[00:36:30] On the way up here Baldy and I stopped over at his home in Charleston, West Virginia. His folks were very nice and his younger brother thought we were supermen or something[00:36:40]

He is crazy to get into the Air Corps[00:36:50] Since we have been here all we have done is read about this airplane. No flying yet! It's driving me crazy to stay on the ground. I can't seem to write, so I won't, all is okay for now.

[00:37:00] Oh, hij had echt zin om te gaan vliegen. Het is echt mooi hoe hij beschrijft Ja, ik heb alleen maar gelezen over vliegtuigen en dat hij het echt gewoon saai [00:37:10] vindt en klaar is om te gaan En ook dat hij veertig brieven schreef en dat die bewaard zijn gebleven Dat is ook wel echt bijzonder. Wanneer schreef hij deze brief [00:37:20] dan?

Yeah, he wrote this letter on March 30th 1943. A day before the bombardment. And I was so relieved to find [00:37:30] that he wasn't even in Europe.

Ja. Ja, nee, ik ben ook echt opgelucht. We weten nu dat hij er die dag niet was in Europa. Maar ik ben wel [00:37:40] benieuwd wat hij dan wel deed toen hij hierheen kwam en missies boven Europa ging doen.

At the end of [00:37:50] 1943 my grandpa Bob was deployed to Europe. From England he would accompany missions over Europe, across occupied territory. That [00:38:00] was what fighterplanes did. They went on missions that protected bombers. When the Luftwaffe came at the bombers they tried to [00:38:10] shoot them down. Kind of like Star Wars.

It was tough though. A lot of damage and losses of colleagues. It was known that the pilots needed to fly 200 [00:38:20] hours to complete their deployment but that would change to 300 hours. My grandpa would eventually escort 81 missions over [00:38:30] Europe. He was one of the lucky pilots who made it home. One out of every three pilots were killed.

Shortly after D-Day, he wrote home [00:38:40] to his mother. Dear mother, this letter will be like all the others from me. Short, but not too sweet. You have probably guessed that I have been working hard these [00:38:50] days. Hard work isn't the name for it, but I am too tired to think of another. I don't mind the work, though, if it helps those boys on the beaches of France.

I don't think there will be [00:39:00] many of those boys that have the time or energy to write home tonight. Big Dog and Baldy received your cards. They said thanks, and also said they would write you. [00:39:10] But Big Dog is too lazy, and Baldy is missing, so you won't hear from him. I have hopes that he is a prisoner of war[00:39:20]

Hij vertelt echt veel in deze brief. Het is bijzonder dat hij die vlak na D-Day schrijft en dat hij het ook [00:39:30] heeft over de jongens op de stranden. Een bewondering spreekt eruit, terwijl hij zelf ook aan het vliegen was op die dag. [00:39:40] En dat ze nog moeier moeten zijn dan hij. Dus hij verplaatst zich echt in zijn collega's, valt me op.

En hij heeft het over de kaarten die zijn moeder ook aan zijn [00:39:50] vrienden en collega's stuurt. Dat is weer heel schattig vind ik dat. En Baldy komt weer voorbij, die naam Baldy. Wie [00:40:00] was dat?

Richard Arlen Baldrige was the name of his friend. Like my grandfather he would write home to his family often. [00:40:10] One day he received a poem of encouragement of his dad. He posted it on the squadron's bulletin board so all the guys could see.

To my [00:40:20] boy,
I built myself a house by the side of the road where the races of men go by.
You built yourself an aeroplane You fly through the sky. [00:40:30]

I walk back through the fields. I trod upon the sod.
You fly through the sky, my son. You touch the face of God.

Upon my porch I sit [00:40:40] at night. At the end of the day.
While you fly among the stars. Along the Milky Way.
But you will return again, my son. [00:40:50]
Some grand and glorious day.
Back to your home. By the side of the road.
Home again to stay. Then we walk back through the fields together [00:41:00]
We will trodd upon the sod
I will walk again with my son who has touched the face of God.[00:41:10]

Baldy would be shot down over Germany and would be declared missing in action neither dead nor alive.[00:41:20] It was hoped he was a prisoner of war.

Het is bijzonder dat hij hoopt dat hij krijgsgevangen is gemaakt. Dat betekent eigenlijk dat hij [00:41:30] nog gehoopt heeft dat hij levend terug gaat komen.

We spraken met Wouter ook over krijgsgevangenschap.

Als het Rode Kruis aangeeft dat [00:41:40] die vriend krijgsgevangen gemaakt is, gaat dat naar de familie. En niet direct ook naar de eenheid waar hij vandaan komt. Want hij is inmiddels alweer [00:41:50] opgevolgd. Als je niet terugkwam dezelfde dag waren je spullen al ingepakt en was het bed weer klaargemaakt voor een nieuwe [00:42:00] vlieger.[00:42:10]

It must have been hard for my grandpa Bob to see all this. The empty beds of his friends who didn't return, the various injuries from flagg [?] and frozen body parts from the high flying alleviation. Aircrafts that would go down in flames carrying his buddies[00:42:20] along with it. He would suffer from night mares later in life.

The navigator from the documentary about the forgotten bombing talks about the damaged aircrafts that returned [00:42:30]

I've seen them come back with noses missing, ruthers missing, half wings gone, engines out.. and they still came back[00:42:50]

Baldy would not come back. His family would receive a telegram in January [00:43:00] 1945 with the news they were dreading. Their son was killed by the nazi's. For years they lived in uncertainty on what[00:43:10] exactly happened to their son. Until they went to Germany in the 1980's and spoke to

eyewitnesses. Where they learned Baldy had gone down in [00:43:20] Bad Doberan Germany and survived his crash. But was quickly discovered by Nazi police who questioned him and tortured him.[00:43:30] Breaking his arm, punshing his teeth and ultimately shot him in the heart.[00:43:40]

My husband and I planned a trip Normandy for the eightieth anniversary of D-Day. It was about an eight hour drive South from our house in The Hague. I wanted to be there to feel the place, while also commemorating the bravery of those young American soldiers. There was a public program and on one of the days we watched a men's choir from the States singing this [00:44:00] tribute on Utah Beach. And it really touched me.[00:44:10] [00:44:20] [00:44:30]

Ik wilde weten hoe het was voor jonge piloten als mijn opa Bob. [00:44:40] We boekten een vlucht in een klein vliegtuigje vanaf Rotterdam The Hague Airport. We probeerden [00:44:50] de route van 31 maart 1943 na te vliegen. De komst vanaf de zee en dan [00:45:00] landinwaarts. Toen we het doel van die dag naderden begreep ik pas hoe dicht dit bij de woonwijk van Lisa's oma lag.[00:45:10]

Het was bijzonder om zelf in zo'n vliegtuigje te zitten. En ik was van tevoren een beetje bang dat ik heel erg misselijk of claustrofobisch zou [00:45:20] worden. Dat gebeurde gelukkig niet. Wel voelde ik veel leegte. En rust toen we een klein stukje boven open zee [00:45:30] vlogen. De plek waar op 31 maart 1943 de Amerikanen ook boven ons land kwamen.

En wij vlogen nu op 500 meter [00:45:40] hoogte, terwijl de mannen die dag wel op 8 kilometer hoogte vlogen. En van rust was toen ook geen sprake.

[00:45:50] Van Wouter hadden we gehoord dat Rotterdam als oefenmateriaal werd gezien. De stad was ook voor [00:46:00] jonge nieuwe piloten goed te herkennen vanuit de lucht.

Al dat water en de havens markeren de plek. Maar het verwarde me ook [00:46:10] wel. Ik dacht, welk deel van de Maas zie ik nu eigenlijk? Of is dat de Nieuwe Waterweg, het Brielsemeer? En al die inhammen, ik zou [00:46:20] geen idee hebben welke haven ik moest hebben. Wat ik wel heel duidelijk zag was de molen van Delfshaven. Dichtbij de plek waar ik op de fietstour altijd even stop.

[00:46:30] En dan bespreek ik daar hoe pittoresk het is, dit specifieke plekje. Tussen het platgebombardeerde centrum, met de moderne architectuur [00:46:40] nu... en het weggevaagde deel van Delfshaven, waar mijn oma

woonde. Nu is daar een park met lage flats eromheen. Op de plek waar mijn oma met haar ouders en [00:46:50] zusje had gewoond is nooit meer een nieuwe woning gebouwd. Bizar om collateral damage zo in het landschap terug te zien.

De Rotterdammers [00:47:00] kregen veel met collateral damage van geallieerde bommen te maken... Waardoor alles bij elkaar meer mensen omkwamen dan bij het Duitse bombardement van 1940. [00:47:10] Je kunt geen omelet bakken zonder eieren te breken, was hoe er op z'n Rotterdams over deze prijs voor de vrijheid gepraat werd.[00:47:20] [00:47:30]

Shortly after returning to America in 1944 my grandfather met my grandmother. The day after their first date he asked her to marry him. They would marry in December 1944 and go on to have three children together, my mother the youngest.

[00:47:40] Instead of returning to Europe, my grandfather stayed and trained young pilots. My grandmother followed him to the different bases across the U.S. The training protocol was that [00:47:50] they had to return in bad weather. At one point he let his training pilots continue flying but was criticized for it. But my grandpa felt [00:48:00] they had to experience this bad weather if they wanted to survive war.

Oma Bebe en haar ouders kregen drie weken na het bombardement een nieuwe woning aan de [00:48:10] andere kant van de stad. Mijn oma zei altijd dat ze niet alleen al hun spullen kwijt waren, maar ook hun netwerk van mensen. En dat was tijdens de oorlog zo belangrijk om [00:48:20] aan eten en brandstof te komen.

En toen moest de hongerwinter nog komen. En daarin raakte mijn oma ondervoed.[00:48:30]

Gelukkig werd na de oorlog het leven steeds beter. Mijn oma trouwde met haar grote liefde Arie. Ze kregen samen twee dochters van wie mijn moeder de [00:48:40] oudste is.

Onze interesse voor de Tweede Wereldoorlog bracht [00:48:50] ons samen. Lisa en ik zijn op reis gegaan door het verleden en door de levens van oma Bebe en opa [00:49:00] Bob. Het was niet makkelijk om informatie boven tafel te krijgen. En er was ongemak. Maar bovenal de liefde voor [00:49:10] verhalende persoonlijke geschiedenis. Voor opa Bob en oma Bebe.

En onze vriendschap. Ons doel is verbinding. Ons doel [00:49:20] is verbijnding. Je zei het goed. Verbinding. Verbinding, toch? Ons doel is verbinding. Tussen families, [00:49:30] generaties, landen en perspectieven. Zo houden wij deze geschiedenis levend en nodigen we jullie uit dit ook te doen voor jullie [00:49:40] familie.[00:49:50]

Thank for listening to Beb & Bob Collateral Damage. If you enjoyed listening to our story, please consider a donation to our Patreon page linked in the show notes and on bebbob.nl. Your support will allow us to continue sharing stories like the one you just heard.

This is a combined production of Verhalenpodium and The Other West Coast Productions. Thank you for listening to Beb and Bob Collateral Damage. We are your hosts and show creators, Kristen Hayford and Lisa Koolhoven

Marco Raaphorst is the editor and producer of our Dutch version and composed the music for both versions. Zachary Goldberg is our American producer and sound engineer. Kitty Eisele is our editor and story producer for the American version.

Additional Music by Blue Dot Sessions

Glitterstudio did the artwork for the show.

We want to thank our sources:

Wouter Hagemeijer

The Wapenaar family

Jeanette and Jan van der Kolk.

Your willingness to talk with us and share your experiences means the world to us.

Thank you to our museum partners and historical associations, including the National Museum of the Mighty eighth Air Force, the West Virginia Department of Arts, culture and History, the US National Archives, the Franklin d Roosevelt Presidential Library and Museum of the National Archives and Records Administration. The 359th Fighter Group, historians and authors, Janet Fogg and Charlotte Baldrige

Museum Rotterdam.

The book Target Rotterdam, which describes the more than 300 Allied bombings on the Rotterdam area

Beeld en Geluid, Avro Televizier

We also want to thank our funders, all our family, and friends and colleagues who supported our Voordekunst campaign

Gemeente Rotterdam
Het Cultuurfonds

Thank you to our family and friends who supported us on this two year journey. My husband Michael Rooters and my schoonouders for their love and support. My uncle Roger Burton, my cousin Steven Wagner, and my parents Jeannie and Michael Hayford, and of course the rest of my gezin, whom I love and miss.

My mother Els van der Schalk and her sister Arine Lodewijk and her family who supported me throughout. My brother Edwin Koolhoven and his family, and of course my partner in life, Casper Fischer, our son Daniel, and his opa Paul [00:52:40] Fischer.